

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Ioannis Ionstoni|| Theatrvm|| Vniversale Omnivm|| Animalivm||
Qvadrupedvm

Jonston, Jan

Heilbrunna, MDCCLV.

VD18 90528808

Caput. VI. De Lupo.

urn:nbn:de:gbv:45:1-10966

ribus pedibus fotes percutiebat, et cibo sumto, remeabat in silvam. Solent et sectae cuiusdam apud Turcas religiosi, ex eremo egressi, cervum vel ursum tintin abuum collo ferentem per urbes et pagos circumducere.

CAPUT VI.

De Lupo.

ARTICULUS I.

De Lupo in genere.

Lupum in genere et specie considerabimus, eidemque *Gulonem* adiciemus. Dicitur Latinis lupus, vel quasi leopus, quod in pedibus leoninam virtutem gerat, vel a Graeco λύκος, arabie nempe rapacitatis, vel ἀπό τῆς λύκῃς, a diluculo, seu quod in colore pellis crepusculorum albedinem aemuletur, seu quod prima luce ad raptum exeat, seu quod oculi ipsorum sint tersi et in tenebris fulgeant. Graecis dicitur λύκος, κηκίας, si textus apud Varinum corruptus non est, Hefychio ὀλκός, quod potest esse ab ὀλέκω. Alibi ἰνκ-τερινοὶ κύνες vocantur. Foeminae λυκαίνα nomen. Sunt vero lupi canibus magnis, mastinis, seu pastoralibus similes, coloris, ut in differentiis dicitur varii. Habent *oculos* rivos, qui splendent lucemque iaculantur. *Dentes* serratos, teretes, acutos, et inaequales. Rictum amplum, etos, quod maxime diducunt. *Collum* in eas brevitatibus angustias compulsus, ut contorqueri retroque versari non queat, et si retro velit adspicere, totum corporis truncum contorqueat necesse est. Ideo quidam ex solido osse constare prodidere, sed falso. Clamorganus enim in dissectis vertebrae observavit, cui et Philes adstipulatur. Habent et musculos temporales magnos et nervosos, prodente Galeno. *Cerebrum*, quod cum luna crescit et decrescit, si Alberto credimus. *Cor*, si siccetur odoratum. *Iecur*, ungulae equinae simile. *Genitale* osseum. *Pedes*, priores quinque digitis distinctos, posteriores quatuor. *Ossum* substantiam densiorem. *Renes*

alii similes, sed qui in senectute, vermes vel serpentes, quod se in tribus vel quatuor cadaveribus observasse, Clamorganus scribit, producant. In *vesica* lapillus reperitur, qui Syrites dicitur. Nulli sunt in Sardinia, si Pausaniae credimus, Creta, si Aristoteli, Olympo monte Macedoniae, si Plinio et Solino. Angliam hoc animalis genus non alere certum. Sub Edgardo, Ednii II. excindi coepti, in totum postea eradicali sunt, non in Cambria tantum, sed in aliis quoque provinciis. In Septentrionalibus provinciis magna luporum copia, in Moscovia imprimis pecori, iumentis et hominibus insidiantur, cuius exemplum apud Olearium in itinere Orientali invenies. Haud paucos in regno Senegae inveniri, prodidit Cadamustus. In provincia Scotiae Angusia, eiusque valle Glamore reperiri, qui ferarum duntaxat raptu vivant, apud Boethium habetur. Carnivori sunt, et imprimis ovillam appetunt. Ideo caulam ingressi, omnes fere interimunt. Equis, bobus, anseribus insidiantur. Humano sapore maxime illiciuntur, si humanum cadaver prius gustaverunt. Praegnantibus capto odore insidiari Olaus M. prodidit. Sed nec suae speciei, si fames premat parant, testaturque Clamorganus duo lupos die antecedenti occisos, ab aliis nocte subsequente devoratos fuisse. Aelianus vero animadvertit, fame urgente multos simul excurrere, vertigine correptum et cadentem a caeteris lanari. Coram catulis, qui ablactantur, praedam nuper voratam

Aldrovan.
Hist. Dig.
l. i. c. 6.
Nomen.

in. H.N.
8. c. 36.

ffereptia

archas.
avig. T.
l. 4. c. 5.

rabo
ogr.
16.

aiol.
illoqu.
de qua-
up.

eremb.
E. l. 9.
28.

Clamorg.
l. de lupor.
venat.

Galenus
de usu
parium
l. 10. c. 2.
Plin. H.N.
l. 8. c. 20.

xtor
mo 2.
f.

Cal. l. 11.
de usu
part. c. 8.

Plin. H.N.
l. 11. c. 37.

Locus.
Pausan. in
Phocidis.
Aristot. in
Mirabil.

Olear. Iti-
ner. p. 119.
Cadamust.
c. 29.

Cibus.

Olaus de
gent. sept.
l. 18. c. 10.
Clamorg.
l. de venat.
lupi.

voratam evomunt, et grandioribus factis agnum vel anserem apponunt. Praeter carnes, plantam illam Scythicam Borametz dictam appetunt. In regno Congo oleum, quod ex palmis elicitur sorbent. Terram quoque et argillam comedunt. Inde fortelapis lithargilos dictus, qui in ventriculo, undecim uncias pendens, gyris et plicis intortus, a Schenckio observatus est. Albertus, non fame sed naturali instinctu id facere dixit, ut gravior redditus, quae invasisset, sua mole deprimere posset. Exsaturatus per magnum temporis intervallum fert inediam, eique tum venter late proiicitur, lingua tumescit, os obstruitur, mansuetusque evadit, lingua extenuata, iterum in lupum transformatur. Ancibos defodiant, ex aequo eosdem dividant, et ad reliquias ululatu alios advocent, quod Albertus prodit, venatoribus decidendum relinquo.

Generatio. Coeunt eo modo, quo canes in Aristot. H. A. 1. 6. c. 2. medioque coitu, inviti etiam cohaerent, coeuntque uno anno nonnisi per dies duodecim, quos a natali Christi quidam computant. Libidinis tempore acrius in eos, qui accesserint saeviunt, inter se tamen, quod gregales non sint, non dimittunt.

Arist. H. A. 1. 6. c. 15. Gerunt uterum duo menses, et tandem quoad numerum et caecitatem catulorum, ut canes pariunt. Novem catulos generare vulgaris apud Helvetios sermo, teste Gesnero, qui etiam ex Rhaeto quodam audit, catulos in Rhaetia circa Calend. Maii, septem vel novem aliquando ex una parente, ex latibulis auferri. Idem aiebat vulgo ferri lupam primo partu unicum eniti catulum, secundo geminos, et sic deinceps, singulatim catulo semper altiore fieri partum, usque ad decem, inde sterile scire. Intra duodecim dies parere, quod Latonam oberrantem totidem diebus ex Hyperboreis Delum deduxerint, sub specie lupae, propter metum lunonis, fabulosum est. Antipater apud Plutarchum partum proicere adserit, cum glandiferae arbores florem abiciunt, quo gustato uteri illarum re-

ferantur, cum eius copia non est, partum in ipso corpore emori, nec in lucem venire posse, praeterea regiones illas a lupis non vastari, quae glandium quercuumque feraces non sunt. Potus sunt parcissimi. De *Antipathia* haec apud auctores occurrunt. Homo, quem prius viderint conticescit, et anticipatus obtutu nocentis, licet clamandi votum habeat, non habet vocis ministerium. Oculus erutus quadrupes domesticas terret. Mulier, si unquam supra calidam lupi urinam minxerit non concipiet. Cauda ad praesepe suspensa, facit ne comedant. Rumpi traditur equos, qui vestigia luporum sub equite sequantur, quod si lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistuntur, tanquam si cum quadriga conglaciassent. Oves ab eo adestae suaviorem habent carnem, verum lana pediculos et pruritus generat. Agni nuper nati, nec alicuius animalis effigiem extra caulam conspicati, audito repente luporum ululatu, exanimantur. Pellis eorundem lupinae superposita statim depilatur. Stercus in ovili occultatum, pecudes quiescere prohibet, nisi auferatur. Fides ex intestinis ovium, cum intestinis luporum permixtae, obstrepentes omnem citharae concentum interturbant, quod tamen falsum esse experientia docuit. Scillam si contigerit repente contrahitur. Lapidem ideo perhorrescit, quod in parte a faxis ista vermes nascantur. Scintillis ex filice emicantibus ita terretur, ut etiam famelicus accedere non audeat. Tympanum ex eius corio formatum caetera animalia fugat. Cantus denique et sonus ipsi inimicus est. Pythiocaris tibicinem, cum tibia magna contentione incitatos numeros caneret, impetum luporum repressisse prodit. Gesnerus vero novit quendam, qui cum lapidibus lupum terrere non posset, sono tympani, quod gestabat, perterrefactum fugavit. Dicitur psittacum amore prosequi. *Morbos* si attendas, rabie, podagra, et cynanche laborare solet, lyco-

Antipathia.
Solin. in
Polyhist.

Plin. H. N.
1. 20. c. 14.

Aelian. H.
A. 1. c. 6.

Porta M.
N. 1. c. 14.

Aelian.
A. 1. 8.

Gesner.
Hist.
drup.
723.

Oppianus
Cyneg.

Morb.

in coctono sumto interit. Vulneratus, in luto se volutat, et sic sanguinem sistit. Per multos annos vivunt, et ex dentibus in senecta male afficiuntur, ita, ut etiam edentulifiant. De *Ingenium* moribus et ingenio ut aliquid dicamus, viscera quia habent infirma, ideo herbas comedunt, draconium imprimis ad acuendos dentes. Breves, inter caeteros magis audaces putantur. Cum in foveam inciderunt, vel se inclusos sentiunt, prae stupore innoxios se exhibent, quod una et altera historia Gesnerus confirmat. Percussores cognoscunt, et ex observato invadunt. Foetus suos amant, foemina partus custodit, mas pro catulorum salute cibos ad ipsam defert. Cum fugiunt, catulos secum ferunt. Coelo praecipue nubilo insidiantur, ut magis lateant. Cum per folia incidunt, ne strepitum faciant, lingua pedes suos lambunt, et lubricos reddunt. Fluvios transmissuri, ne undarum fluctibus abripiantur, singuli apprehensis morfu praenantium caudis, una serie transmittunt, a quo ingenio *λοκάβας* annus dicitur. Suidas *χειμῶνος ὥρα*, ita transmittere ait. Apprehensis quoque mutuo caudis, bovem e palude extrahunt. Dum cibum capiunt, vel intuentibus irascuntur. Si homo pariter et aliud animal se offerant, semper homini, narrante Alberto parant. Narravit sane mihi, inquit Conradus Gesnerus, quidam, lupum se vidente, morfu comprehendisse lignum triginta vel quadraginta librarum in silva, et cum eo se assuefecisse transilire grandem eo in loco arboris abscissae truncum, tandem cum satis peritus transiliendi sibi videretur, se abscondisse, et adveniente propter satam ibi avenam porca silvestri, cum pluribus aetate differentibus porcis, anniculis, bimis prorupisse, apprehensoque porco, qui aequalis pondere videbatur ligno, quo cum transilire truncum didicerat, saltu retro truncum se recepisse, et interemtum ibi porcum devorasse. Aliquando cum canibus amica fo-

cietate confoederantur, et caulas invadunt. Si in minorem aliquam pecudem inciderint, auricula comprehensa, secum currendo abducunt, renitenti clunes cauda feriunt, ita, ut lupo interdum celerius currat, Ubi caulas intraverunt, omnes interficiunt, antequam aliquam ad comedendum attingant. Tauros a fronte adoriri non audent, quod cornua extimescant. Quamobrem primum, quasi recta via pugnaturi essent, minas gerunt, et illorum oculis sese crebro inculcant, deinde se retorquentes in dorsum insiliunt, et acerrime ad eius perniciem incumbunt. More equorum et canum per aetatem canescunt. Famelici, noctu vento adverso, odorem escae, per medium milliare sentiunt, inventumque cadaver trahunt et devorant. Quandoque uno ululante alii conveniunt, et omnes simul e quorum gregem adoriuntur, quod in Bononiensi territorio saepe accidere solet. Turmatim etiam progrediuntur, et nocte intempesta, iuxta destinatum pagum commorantur. Interim illorum unus in pagum excurrens canes excitat, et simulata fuga, usque ad insidiarum locum, ad se persequendum invitat, ubi canes ab aliis lupis dilaniantur. Frondes et salicis ramulos porrigunt, ut capras his gaudentes inescent. Vocis fere oblitus eram, quem eruditi ululatum vocant, Graeci, per *ὤρυς* et *ὤρυμαι* exprimunt. Ad mensas inter honestos non admittitur, quod carnem habeat siccam, crassam, foetidam. In Insubria tamen aliquando editur. In Medicina multi est usus. Vivus, oleo cerati modo incoctus ad podagram landatur. Corio ventrem constringere, in colica prodest, si Rhafi credimus. Carnes edisse, parituris prodest, aut si incipientibus parturire, sit iuxta, qui e derit, adeo, ut etiam contra illatas noxas valeat. Adeps antipodagricis unguentis admiscetur. Sanguis cum oleo nucum mixtus,

Aelian. H. A. l. 5. c. 19

Ambrosin. de Digit. l. 1 p. 147.

Albert. l. 2. de Animal.

Vox.

Vfus.

mixtus surdidati prodest. *Caput* sub pulvino reconditum somnum inducit. *Oculus* dexter salus adaligatusque febres periodicas arcet. *Dens* gingivas extenuat, quo dentes levius proveniant. Qui per *lupiguttur* in synanche bibit, evadit. Hoc experimentum se ab Adolpho Occone accepisse, Agricola fatetur. *Cor* antepilepticis, admiscetur. Medicamentum, quod in M. S. Gesnerus invenit, ex visci quercini uncia una, visci de piro unc. s. mucronum de cornu cervi scobe dr. ij. cordis lupini dr. j. componitur. *Hepar* Archigones apud Galenum ad oris cruistas commendat. Haut pauca de eiusdem usu apud Marcellum habebis. Idem tussim ex vino tepido sanat, et phthificis medetur. *Fel* cum elaterio umbilico adligatum alvum solvit. Pars de *virga* in furno assa et incisa sumta, veneris appetitum excitat. *Testiculus* dexter oleo per-

Galen. de
compol.
secund.
loca. l. 6.

mistus, et cum lana genitali muliebri adplicatus, desiderium coeundi adimit. *Stercus* colicis potandum tempore Galeni cum successu dabatur, immo vel appensum iuabat, sed in fruticibus et vepribus colligebatur. Vide Galenum. Quin et ossa in excrementis inventa, colomedentur adligata brachio, si terram non attigerint. *Ossa* exsiccata et in pulverem redacta, dolorem intercostalem tollunt. Inservit et aliis, nam caput in columbario suspensum multelas et feles arcere dicitur. Rostrum inveteratum veneficiis resistit. Sanguis circa agrorum fines sparsus lupos arcet. Eodem olim in sacrificiis utebantur, cum Daemonas invocabant. Adipe novae nuptae, postes apud Romanos inungebant. Cauda supra praesepe suspensa lupos a stabulis arcet. De differentiis sequenti articulo agemus.

Plutarch.
in Iside
Ostr.

ARTICULUS II.

De Lupo in specie, et de Gulone.

Ex Lupis alii sunt *silvestres*, alii *aurei*, *scythici*, *marini*. *Silvestrium* in Doffriniis montibus, qui Norvegiam a Suecia dirimunt, Olaus in Sardinia Lonicerus meminit. Villosior est vulgari, flavi coloris, et caudam erectam gestans. Frequens est eius apud Mediae populos in ludis usus. Armati cum eis congregiuntur. *Aurei* a colore flavo eoque pereleganti ita vocantur. Minores sunt lupis communibus, voracitate tamen pares. Gregatim incedunt hominibus et armentis innoxii. More canum latrare videntur. In Cilicia et Turcia visuntur. Turcarum domos et tuguria noctu subeunt, et quicquid in eis esculenti reperiunt, devorant, quod si nihil horum obvenerit, pileos, vestes, calceos et quicquid coriaceum est, auferunt. Ex pellibus vestes parantur. *Scythicus* in ultima Scandinavia, post Norvegiam et Gothiam reperitur. Animal est lupi magnitu-

Ambrosin.
Hist. Dig.
l. i. c. 7.
Olaus de
gent. fe-
ptentr.
l. 18. c. 11.

Bellon.
obs. l. 2. c.
108.

Ambros.
Hist. Dig.
l. i. c. 9.

dine, perpetuo iracundum. Germani ab acie unguium, quibus maxime saevit, Grimmeklaw vocant. *Marinus* animal est amphibium, magnitudine ursi, pelle adeo dura, ut gladiis pene sit impenetrabilis. Caput habet enorme, oculos per multis pilis obumbratos, naribus et dentibus caninis, pelle villis erectis hispida, nigris maculis distincta, cauda oblonga, crassa, villosa. In ventriculo nonnulli lapilli reperiuntur. Pinguedine scatet. Conspicitur in Oceani Britannici littore. In Insula Angrae tanta eorum multitudo, ut quandoque milliarius armentorum grex esse videatur. Visuntur et in insula post portum S. Crucis sita, et in maritimo Peru tractu. Inimicitias cum avibus Buitri dictis gerunt, a quibus aliquando interficiuntur. Adeo amplas alas habent, ut extensae spatium XV. pedum occupent. Lupo conspecto, altera lu-

Bellon. l. 1.
de aquat.
c. 3.
Lopez. l.
Hist. Ind.
l. 1. c. 3.

pi

Lupus . Wolff .

Tab : LVI

Zilio Hyæna

Vulpes . Fuchs .

Hyæna

Lupus Marinus

Gesneri et Bellonij

Hijana

Gulo . Vielfraes

Lupus Scythicus

Semivulpa

Veruex Aethiopicus

Filipino

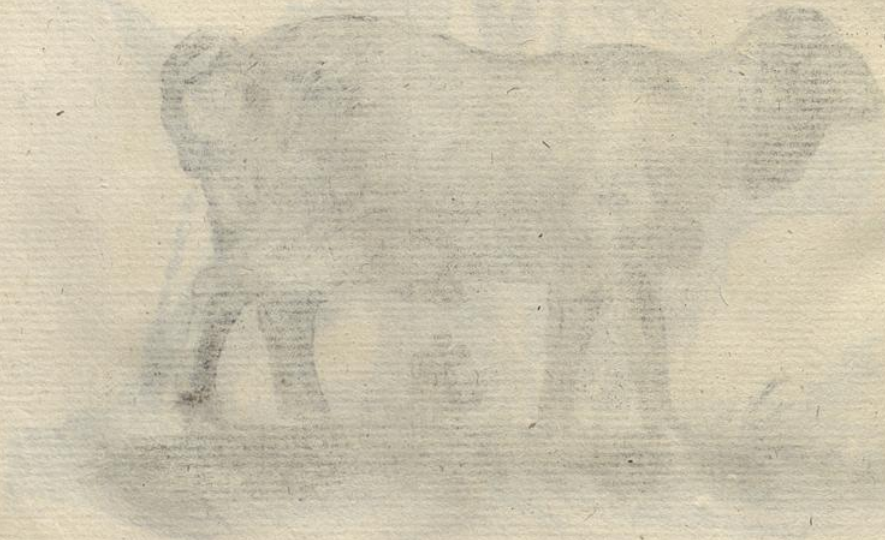
Leopardo

Leopardo

Leopardo

Mies
ind
Sar
12,0

Leo
can.

Amb
Digi
6.1.

Nen
Indi
Ori
1.12

Maegr.
H. B. h. c.

Tamandua i est vulpeculae Americanae magnitudine. Caput habet acuminatum, rotundum, conum acutum repraesentans, paulum infra incurvatum, os nigrum, angustissimum, edentulum, oculos parvos, nigros, aures erectas, unum circiter digitum longas. Pilos totius corporis duos, splendentes, et ex albo flavescentes. Linguam instar subulae teretem, octo digitos longam, quae quasi canali inter inferiores genas incumbit. In prioribus pedibus quatuor ungues incurvos. Ferox est animal, sed mordere non potest. Baculo tactum posterioribus pedibus insidet ut ursus. Totam die dormit, capite sub collo et anterioribus cruribus abscondito, noctu vagatur. Quando bibit, pars per nares iterum exsilit. Quum mactarem hoc animal, inquit Marcgravius, maximam partem excoriatum adhuc vivebat, quamvis octiduum inedia tolerasset. In rene sinistro superius processum triangularem inveni, per duplicem tenuem membranam reni adnexum, in intestinis multos teretes lumbricos, valvulas

cordis insignes, vesicam felle magnam. Corium est crassum. Caro vulpinam olet, et non comeditur. *Coati* est Brasiliensium vulpes, magnitudine felis, cruribus et manibus brevibus. Cercopithecorum. Caput habet acuminatum, vulpinum, aures subrotundas et breves. Oris partem inferiorem superiore brevior, promuscidem longam et acuminatam, nares amplas quasi fissuras, oculos nigros, caudam suo toto corpore longiorem, quam superius erectam gestat et incurvatam, cuius pali annulatim variegati cum umbra et ochra. Quando comedit, anterioribus pedibus tenet cibum. Arborea velociter conscendit ad ramorum extremitates. Habui aliquando eiusmodi animal cicuturatum, inquit De Laet, et valde domesticum et mihi amicum, ita, ut ad os meum eniteretur, et ex illo cibum caperet, sed cum caudam suam praerodere coepisset, non potuit ab ea abstineri, ita, ut illam tandem penam totam consumeret, et moreretur.

Maegr.
B. I. G. c. 6.

CAPUT II.

De Simia.

Nomen.

Simia seu *Simius*, vel a depressis et simis naribus, (*σιμος* Graeca vox est) vel quasi mima, quod facile hominem imitetur, Latinis dicitur. Festus *Clunas* appellavit. Bartholomaeus Anglicus quasi *Simeas*, id est, hominibus similes dici voluit. Apud Graecos vocatur *πίθηξ*, *πίθηκος*, *πίθων*, *παρά το πιδεῖσθαι*, quod facile ad humanarum actionum imitationem persuadeatur; *ἡμιάνθρωπος*, quasi gesticulator, *ἄριμος*, veteri Hetruscorum lingua, *βάτης*, quod facile arbores scandat; *καλλιάρ* Laconibus, *Gyraldus* *καλλιάρ* vocari ob-

fervavit. Tam prona corporis parte pilosa est, quam supina. Pilo crassiore vestitur. *Nares*, aures, dentes, tam primores, quam maxillares, hominis more habet. *Ciliolum* in utraque palpebra praeternue et prolixius, inferiore inprimis. In *pectore* binas mammarum papillas; et brachia hominis modo, sed hirtiuscula, quae et ipsa et pedes, ut homo inflectit. *Manus*, digitos, ungues, hominis similia, etsi rudiora, efferatioraque. *Pedes* ipsi sui generis, sunt enim velut manus maiusculae, et digitis ut manus constant, medio longiore.

Descriptio

Aristot. H.
A. I. 2. c. 8.

Anglic. de
rer. pro-
prio.